

«Тарбах былчынгарын сайыннарар сахалы ооньуулар»
маастар-кылаас

Оңордулар:

Бутэйдээхтээҥи « Чэчир» оҥону сайыннарар киин иитээччилэрэ
Сергеева Ирина Ивановна
Барабанова Маргарита Елисеевна

Сыала: оҥо тарбаҥын былчынгарын сайыннарар сахалы ооньуулары
билиһиннэри

Соруктара:

-оҥону, быраабыланы тутуһан, сахалы ооньуулары ооньуурга үөрэтии;
-төрүт ооньууларга интэриэһи үөскэтии;
-оҥо сахалы ооньуулар көрүһнэрин арааран билэрин ситиһии;
-ооньууга туттулар маллары, ааттарын билиһиннэри, тыл саппааһын
байыты;
-ооньуу нөҥүө оҥо толкуйдуур дьоһурун сайыннары, тулуурдаах,
дьулуурдаах, сымса-сылбырҥа буоларга иитии.

Саха төрүт ооньууларын суолтата күн бүгүн сүрдээх улахан. Бу омук эт-хаан,
өй- санаа өртүнэн сайдытын туоһута буолар. Былыр, саха киһитэ күннээҥи
олоһун, дьарыгын ооньуунан көрдөрөрө. Айылҥаҥа ооньоон-көрүлээн,
үлэлээн-хамсаан бириэмэни атаарара. Ол да иһин буолуо, төрүт ооньуулар,
өбүгэлэрбит төрүт дьарыктарын кытта ыкса сибээстээхтэр. Бу барыта биһиги
норуот быһыытынан уратыбытын көрдөрөр.

Оскуола иннинээҥи саастаах оҥо этэ-сиинэ, өйө сайдар уратытын учуоттаан,
сахалы ооньуулары иитэр-үөрэтэр үлэҥэ туттан, оҥо кыра сааһыттан дэгиттэр
сайддылаах буола улаатарын ситиһиэххэ сөп. Оҥону нуруот ооньууларынан
иитии олус элбэх туһалааҥын үгүс чинчийээччилэр бэлиэтиллэр. Ол курдук,
сахалы ооньуулар нөҥүө оҥо тобуллабас толкуйа, ооньуур үөрүйэҥэ,
сатабыла сайдар, киһилии киһи буоларыгар олук уурар.

Оҥону иитиигэ-үөрэтиигэ биир сүрүн соругунан оҥо тарбаҥын былчынгарын
сайыннары буолар.

Бу мань барытын сахалы ооньуулар көмөлөрүнэн ситиһиэххэ сөп. Сахалы
ооньуулар оҥоттон сымса, имигэс, хорсун буолууну эрэйэллэр. Бу көстүүлэр
барыта оҥо өйө-санаата сайдарыгар, сангата-ингэтэ тупсарыгар сункэн
оруоллаахтар.

Тарбах былчынгарын сайыннарарга туһанылар ооньуулар:

1. « Тоһус былас суһуоһу өрүү». Оһолортон икки бөлөх күрэхтэһэр.
Бөлөхтөргө биирдиилэригэр төгүрүк иини биэрэллэр. Хас биирдии төгүрүк
иигэ биирдии миэтэрэ уһуннаах быаны биэрэллэр, сөлүбэт гына
баайаллар. Бөлөхтөн биирдии оҥо үс сүүмэҥи кытаанах гына өрүөхтээх.

- Өрөн бүтэрээт, эргиллэн кэлэн, иккис оҥону таарыйар. Салгыы итинник баран иһэллэр. Хайа хамаанда урут өрөн бүтэрбит – кыайыылаах буолар.
2. «Иэрэгэй». Оҥолор ытыстарыгар иэрэгэйи ыпсаран, остуолга сыһыары туталлар. Хамаанда бэрилиннэҥинэ, иэрэгэйи эргитэллэр. Ким иэрэгэйэ уһуннук эргийбит – кыайыылаах буолар.
 3. «Ситии быаны эрий». Икки оҥо утары туран быаны эрийэллэр. Быа ортотугар бэлиэҥэ урут эрийэн кэлбит -кыайыылаах буолар.
 4. «Мотуок». Биир миэтэрэ уһуннаах, аллараа өртүгэр кумахтаах мөһөөччүктээх быаны үөһэ урут эрийэн таһаарбыт – кыайыылаах буолар.
 5. «Хабылык». Оҥо хабылык маһын уҥа ытыһын үрдүгэр ууран өрө быраҕар. Быраҕаат, ытыһын көхсүгэр түһэрэн ылыахтаах. Онтон ытыһын көхсүгэр төһө мас хаалбытын үөһэ быраҕар уонна биир маһы хабан ылар. Ким элбэх маһы хаппыт – кыайыылаах буолар
 6. «Ким урут киллэрэр». Оҥо, быаҕа баайылыбыт сиэл мээчиги, ынах муоьугар киллэриэхтээхтээх. Ким урут киллэрбит – кыайыылаах буолар.
 7. «Тыксаан». Оонньоуга талаҕы ортотунан аҥаардаан, убуна 2 см гына быһыллыбыт фишкалар наадалар. Оҥо, биир бэлиэлээх фишканы атын фишкалары тарбаҕынан тыгар. Хаһан сыһыар диэри, таба-таба баран иһэр. Ким элбэх фишкалаах – кыайыылаах буолар.
 8. «Тырыыҥка». Мас ахсаана 30-40 буолуон сөп. Хас да оҥо оонньоон сөп. Бастакы оонньооччу тырыыҥканы барытын уҥа илиитигэр хам тутар. Үөһэттэн остуолга быраҕар. Бастаан, мэхэйэ суох сытар тырыыҥкалары хомуйар, онтон мэхэйдэри биир атын тырыыҥка көмөтүнэн туоратар. Хамсаппакка ыла сатыахтаах. Ким элбэх тырыыҥканы ылбыт – кыайыылаах буолар.